

A BUDA-PEST FŐVÁROSI RENDŐRSÉG KIALAKULÁSA

MEZEY BARNA

A HUN-REN-ELTE
Jogtörténeti Kutatócsoport
blogja

A SZERZŐ:
PROF. DR. MEZEY BARNA
AZ MTA-ELTE JOGTÖRTÉNETI
KUTATÓCSOPORT TAGJA
MEZEYB@AJK.ELTE.HU

2023. november 27.

Ferenc József 1872. december 22-én szentesítette a Buda-Pest fővárosi törvényhatóság létrehozásáról szóló törvénycikket¹, amelyet másnap, december 23-án hirdettek ki. A rendelkezések értelmében Buda, Pest és Óbuda 1872. december 31-ével Budapest néven egyesült. Az új esztendő az egyesülési tárgyalások lezárásával telt, az egyesült főváros új közgyűlése 1873. november 17-én ült össze, s ezzel az aktuális közjogi értelemben is lezárult az „egy törvényhatósággá” válás folyamata.

A törvény 20.§-a rögzítette, hogy a fővárosi törvényhatóság területén „fővárosi rendőrség” jön létre. Ahogyan maga a főváros, a fővárosi rendőrség is a három város korábbi rendőri szervezeteiből

egyesült. A törvény nem rendelkezett az egyesülés mikéntjéről, sem az új organizáció szerkezetéről. Volt egy utalás arra, hogy „a rendőrséget egységes szervezettel” hozzák létre, s az sem volt kérdés, hogy ezzel a döntéssel megtörtént az eddigi önkormányzati rendőrség államosítása. A fővárosi rendőrséget ugyanis „az állam [...] saját közegei által kezeli.” Hogy félreértés ne essék, világossá tette a jogalkotó, (ha – amit decemberben már lehetett tudni –, a főváros egyesítéséig a fővárosi rendőrségről szóló törvény meg nem alkottatik) a főváros jelenlegi rendőri közegei közvetlenül a belügyminiszter főhatósága alá kerülnek. Ezt már pontosabban definiálták: a miniszterhez került a rendőri közegek feletti fegyelmi jog gyakorlása, a kinevezések és előléptetések dolga, valamint az intézkedés a rendőri ügyekben való fellebbezésekre vonatkozólag.

A törvény ugyanakkor úgy rendelkezett, hogy a törvényhatóságnak „helyrendőri ügyekben való szabályalkotási joga érintetlen marad,”² ami az államosításra vonatkozó fordulatot nem kis mértékben szimbolikussá tette. (A főváros ugyanezen törvény értelmében gyakorolta az önkormányzatot, „önkormányzati jogánál fogva a főváros saját belügyeiben önállólag intézkedik, határoz és szabályrendeleteket alkot.”³) Ugyanitt szólt arról is a jogszabály, hogy a fővárosnak a helyi rendőrségre vonatkozó szabályait és határozatait a rendőrség végleges szervezéséig az

állami rendőrség lesz köteles végrehajtani.

Egyfelől tehát kimondatott a rendőrség államosítása, belügyi irányítás alá vonása, másfelől a működésére és szabályzataira vonatkozóan az önkormányzat szabad rendelkezési jogot tudhatott magáénak, melyet az állami közegeknek minősülő rendőrségnek végre kellett hajtania. Aligha képezheti vita tárgyát, hogy ez a megoldás, bármennyire ideiglenes volt is, az egyesülés viharaiiban és pártharcaiban kemény konfliktus-csomóponttá vált. A kinevezett főkapitány, Thaisz Elek és a regnáló polgármester, Szentkirályi Móríczt között egyre mélyülő ellenszenv, majd nyílt konfrontáció vezetett el a főkapitány felmentéséhez utóbb az ellene lefolytatott vizsgálathoz, végül a főpolgármester lemondásához.⁴

Valójában a kormányprogram megvalósítása ebben a vonatkozásban előbbre tartott a tervezettnél. A három város egyesítése kapcsán nem lehetett nem rendelkezni a rendőri feladatok ellátásáról, de a belügyi kormányzat még nem volt kész annak a nagyszabású rendészeti átalakítási csomagnak előkészítésével, mely végül is 1881-ben teljesedett ki a már említett fővárosi rendőrségi és a csendőrség felállításáról rendelkező törvénnyel.⁵ Így a törvény szövege végig, újra és újra hangsúlyozta az „ideiglenesen” és a „rendőrség végleges rendezéséig” kifejezéseket.

Az ideiglenesség kifejeződött a finanszírozás struktúrájában is. Eszerint a rendőrség működési költségeit a fővárost alkotó városok 1872. évi rendőri ügyekre fordított kiadásainak összegében állapították meg, amit a főváros köteles volt az 1873. évre a kincstárnak egyfajta átalányként befizetni, amit a belügyi tárca költségvetésébe igazítottak be.

Mindenesetre a kormány ígéretet tett arra, hogy a rendőri működés szervezete, ennek a „fővárossal szomszédos területekre is kiterjesztése, és azon arány és módozatok iránt, melyek szerint a fővárosi törvényhatóság a költségekhez járulni fog, a belügyminiszter;

a rendőri bíraskodás iránt a bel- és igazságügyi miniszterek törvényjavaslatokat fognak az országgyűlés elé terjeszteni.”⁶

Addig pedig azt lehetett és kellett folytatni, ami már eddig is működött: a három város rendőrségét egységes irányítás alá vonták, s a belügyminiszter az eddigi pesti vezetőt, Thaisz Eleket nevezte ki fővárosi főkapitánnyá, helyettese, (az alkapitány) pedig az eddigi budai kapitány, Kovács Károly lett. 1873. december 15-én ünnepélyes keretek között zárult le a rendőrség átadása Jekelfalussy Lajos miniszteri biztos ellenőrzése mellett. Ekkor a három város rendőrségének összesen 699 fős állománya volt.⁷

Ebből a legnépesebb testületre, a pesti rendőrségre esett 74 főkapitányi hivatali dolgozó (főkapitány, alkapitányok, mezei kapitány, partkapitány, tollnokok, iktató, kiadó, levéltárnok, díjnok, tolonckezelő, börtönész, kulcsár, hivatalszolgák és a bejelentési hivatal személyzete). Az őrtestülethez tartozott 194 rendbízott (1 rendbízott felügyelővel és 7 főfelügyelővel) valamint 279 poroszló (beleértve két őrmestert és húsz tizedest).⁸

Az új rendőrségnek nem volt könnyű dolga. Az egyesítésel hatalmas lendületet nyert urbanizációs folyamatok Budapestre sodorták a nincstelen koldus, csavargó, munkanélküli elemet is; az iparosodás a fővárosba koncentrálna a munkás- és szocialista mozgalmakat; a városiasodás mentén megerősödött a prostitúció, a leánykereskedelem; bűntények alakultak, kártyabarlangok működtek a pesti oldalon. Megerősödött az erőszakos bűnözés, megnövekedett a vagyon elleni cselekmények mennyisége. A korábbi városi rendőrségektől átvett állomány nem volt felkészítve erre a munkára, a hiányosságokat csak szívós, szervező munkával lehetett felszámolni. A hasznavehetetlen rendőrség nem tudta felvenni a versenyt a bűnözőkkel, bűnügyi nyilvántartás nem volt, a nyomozók jobbára maguk dolgoztak.⁹ Igencsak szükség volt már az átszervezésre, a modern, legfrissebb technikai vívmányokat is alkalmazó, korszerűen szervezett rendőrségre. Ez a fordulat

azonban 1881-ig váratott magára.¹⁰

Hivatkozások:

- 1 1872. évi XXXVI. tc. Buda-Pest fővárosi törvényhatóság alakításáról és rendezéséről
- 2 1872. évi XXXVI. tc. 20.§
- 3 1872. évi XXXVI. tc. 3.§
- 4 Szentkirály Móricz. In: Vasárnapi Újság 1883. [XXIX. évf.] január 15. 3. sz. 34. p.
- 5 1881. évi III. tc. a közbiztonsági szolgálat szervezéséről
- 6 1872. évi XXXVI. tc. 21.§
- 7 Rácz Lajos: I.(1914-ig) In: Kollár Nóra (szerk.) A fővárosi rendőrség története Budapest, 1995. Budapesti Rendőr-főkapitányság, 209. p.
- 8 Ernyes Mihály: A magyar rendőrség története. Budapest, 2002. Belügyminisztérium, 118. p.
- 9 Borbély Zoltán – Kapy Dezső: A 60 éves magyar rendőrség 1881-1941. Budapest, 1942. Halász Irodalmi és Könyvkiadó Vállalat, 18. p.
- 10 1881. évi XXI. tc. a Budapest-fővárosi rendőrségről

Képek elérhetősége:

1. oldal: Thaisz Elek fényképe. https://hvg.hu/360/20230908_Budapesti_fura_szerzetek_Thaisz_Elek_prostitutcio_gyilkosságok_bunozes_XI_X_szazad
2. oldal: Thaisz Elek fényképe. https://hu.wikipedia.org/wiki/Thaisz_Elek#/media/Fájl:Thaisz_Elek_1860s.jpg

A cikkekben feltüntetett állítások a szerző saját véleményét képezik.

A blogon megjelent művek utánközlése csak a szerző és a szerkesztőbizottság engedélyével lehetséges. Ennek megszegése jogi felelősségrevonást eredményez.

Erre, a blogon megjelent írásra a következőképp lehet hivatkozni:

Mezey Barna: A Buda-Pest fővárosi rendőrség kialakulása. In: **JOG.történet**. Az HUN-REN-ELTE Jogtörténeti Kutatócsoport blogja. 2023. november 27. mtajogtortenet.elte.hu/blog/mezey-barna-fovarosi-rendorseg